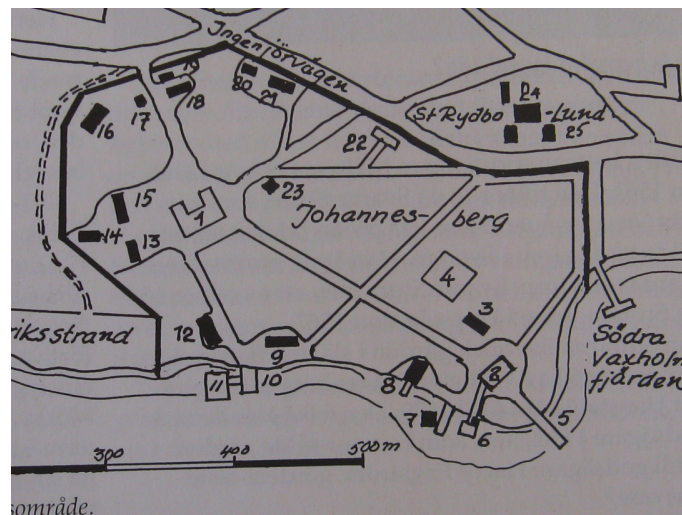

Garnisonsminnen berättar nummer 1

Så har det äntligen blivit dags att börja vår serie
”Garnisonsminnen berättar”.

Var är ovanstående bilder tagna och vad
kommer det att handla om? Nedanstående bild
visar området:

Och med det lämnar vi över till författaren
Dag Eckerberg

Något om ingenjörkompaniet och dess kasern i Waxholm av Dag Eckerberg

Enligt 1901 års härordning (försvarsbeslut) skulle två fästningsingenjörkompanier uppsättas i fredsorganisationen, avsedda för vardera Waxholms och Karlskrona fästningar. Dessa hade till uppgift att i fred och örlog stödja främst mark- men även sjöförsvaret med befästningsarbeten. , förstnämnda tillsammans med de samtidigt beslutade Waxholms respektive Karlskrona grenadjärregementena (I 26 respektive I 7).

Genom 1925 års försvarsbeslut lades de båda grenadjärregementena ner. Fästningarnas markförsvarsuppgift övertogs av fästningsbataljoner från Göta livgarde (I 2) respektive Kronobergs regemente (I 11). Genom samma beslut ombenämndes de båda kompanierna till kustingenjörkompani och uppgifterna övergick därefter till att i större omfattning stödja sjöförsvaret med bl.a. befästningsarbeten och s.k. krigsangöringsplatser i skärgårdarna för flottans fartyg. Fästningsbataljonerna och de båda ingenjörkompanierna drogs in med 1936 års försvarsbeslut. Sista utbildningsår för ingenjörerna var 1936/37.

Inrättandet av grenadjärregementena och ingenjörkompanierna kan bl.a. betraktas som ett slutligt bevis på att centralförsvarsprincipen hade övergetts. Beträffande Waxholm byggdes, från förra sekelskiftet och intill början av 1930-talet, utanför den inre försvarslinjen vid Waxholm-Rindö ut en s.k. yttre försvarslinje med fästningar och stora batterier i innerskärgården. Linjen löpte som en halvmåne från i norr Siaröfortet i Furusundsleden väster om Ljusterö, över Lagnö i nordöst, Ängsholmsfortet i Sandhamnsleden och Djurö i öster till Örsundet och Torsberget (Hemmesta) i sydost. Medan den inre försvarslinjen vid Waxholm, bl.a. Oscar-Fredriksborgs fästning, lades ned med 1925 års försvarsbeslut, kvarstod huvuddelen av den nya yttre linjen (även om allt var långt ifrån färdigbyggt). Redan i början av 1930-talet fattas emellertid beslut om att bygga den s.k. Havsbandslinjen, avsevärt längre ut i Stockholms skärgård, bl.a. i syfte att på grund av flyghotet kunna flytta flottans basering av fartyg m.m. ut från Stockholms innerstad. Flottbasen i Hårsfjärden kan ses som ett resultat av detta, även om huvudstationen blev kvar på Skeppsholmen. Utbyggnaden finansierades till stor del av den s.k. Palmqvistska fonden.

Kompaniet i Waxholm ingick organisatoriskt i Svea ingenjörkår (Ing 1) förlagt till Frösundavik i Solna, som kårens 5.kompani (mellan ca 1916 – 1926 dess 6.kompani). På grund av kompaniets belägenhet hade det dock en viss självständighet. Av kompaniordrar framgår att kompaniet organiserades redan från den 1 januari 1902. Under de första cirka 20 åren var det årligen från juli intill oktober ofta förlagt till ett barackläger inom grenadjärregementets övningsområde på norra Wärmdön. Det första året bodde man i bivack med tio runda manskapstält och därefter i tre, senare fyra baracker. Lägre låg inledningsvis strax öster om bebyggelsen i Vretaviken. Senare flyttades baracklägret till en plats mer centralt inom övningsområdet, några hundra meter NO Fredriksborgs fästning. Barackerna revs 1920.

Kompaniet kom att under somrarna utföra otaliga väg- och befästningsarbeten i anslutning till land- och sjöförsvaret runt Stockholm och i skärgården. Större anläggningar uppfördes dock normalt av civila entreprenörer. Under de första ca 20 åren utfördes många arbeten på den s.k. Wärmdöplatån som ingick i ovannämnda övningsområde. Här finns ännu idag tydliga spår av sju olika s.k. ställningar/batterier, varav två stycken är mindre bergfort av samma princip som i Boden fästning och med totalt tio 8,4 cm kanoner i pansartorn. Ett sådant torn finns att beskåda på Waxholms kastell. Kompaniet utförde bl.a. sprängda förbindelsegångar mellan dessa ställningar under första världskriget. På nämnda platå finns intill en väg också två minnesstenar, en från 1899 som erinrar om S.I.B. (Svea Ingenjör Bataljon) insatser och en från 1902 som erinrar om 5. kompaniets. Ingenjörkompaniet utförde t.ex. 1906 befästningsarbeten vid Skansundet i inloppet till Södertälje samt 1925 också huvuddelen av arbetena vid byggandet av den första bron till Waxön, den s.k. Pålsundsbron. På andra ställen i skärgården kan vid värn och andra anläggningar återfinnas texten "ING 1 FECIT", dvs. "Ing 1 byggde" (på latin). Härutöver deltog kompaniet normalt i de s.k. regementsövningar som i oktober avslutade moderförbandets utbildningsår samt var representerat vid olika tilldragelser, t.ex. Kungl. Fortifikationens 300-årsjubileum i Stockholm under år 1935

Kompaniet fick en vacker kasern i Vaxholm uppförd åt sig och den kunde tas i bruk under 1908. Den kände arkitekten Erik Josephson hade ritat byggnaden. Waxholm var ett litet samhälle med begränsad bostadsmarknad. Kasernen skulle därför inte bara tillgodose behovet av förläggningssutrymmen för manskapet utan också för underofficerare. Den uppfördes på Johannesberg på Vaxöns södra del, mellan den egentliga stadsbebyggelsen och Pålsundet. Den äldre bebyggelsen som fanns i området och som kunde utnyttjas av kompaniet togs till vara för bostäder samt för förråd av olika slag. Inom kasernområdet fanns i övrigt exercishus, badhus, verkstad med flera byggnader. Karaktären av ett skärgårdsförband visades genom att kompaniet hade både badhus och ångbåtsbrygga, där sommartid kompanichefens stolthet, motorbåten King, "arméns flotta", var förtöjd.

Kasernen uppfördes i tre våningar och ett vindplan, med tegelfasad och trappstengavlar vilka hade sköldformade fält som utsmyckning. Källarvåningen togs i anspråk för pannrum, förråd och badrum. I bottenvåningen fanns kompaniets matinrättning, proviantförråd, vakt- och arrestlokal, ett furirum samt rum för kokerska. Plan ett rymde tre logement, officersmäss, kompaniexpedition samt bostad för ogift underofficer. Plan två innehöll ytterligare tre logement, sjukrum, en bostad för gift och en för ogift underofficer. Slutligen fanns på vindsvåningen lektionssal, rustkammare samt en bostad för gift och en för ogift underofficer. Bostaden för kompanichefen och hans normalt två subalterner låg i en särskild villa på en liten höjd intill stranden i den sydöstra delen av området. Villan låg avskild och var omgiven av en park med syrenberså och dito häckar, tennisbana samt vid stranden officersbadhus med brygga. Kompaniadjutanten disponerade en egen villa i närheten av kasernen.

Kasernområdet var litet och från början helt oplanerat med sprängsten m.m. Övningsmöjligheterna var därför begränsade till ett handövningsfält samt en mindre skjutbana nordväst om kasernen. Exercis bedrevs på en större plan i staden och för tillämpade övningar användes ofta grenadjärregementets övningsfält. I Waxholm fanns under dagar och kvällar många militärer, i varje fall så länge både I 26 och KA 1 fanns på Rindö. Dessa såg ofta snett på varandra och ibland förekom stora slagsmål. När sista färjan för kvällen gått till Rindö var det dock ingenjörerna som var kungar i Waxholm. Vid nedläggningen av kompaniet uppfördes en vacker minnessten, vilken ännu finns kvar, nordväst om kasernen. Vidare finns på kasernens ena hörn en mindre minnestavla, vilken återger en del av kasernens vidare öden. I anslutning till Polens erövring 1939 kom mellan den 17 och 25 september de tre polska ubåtarna Sep (gam), Rys (lodjur) och Zbik (vildkatt) till Sverige för

internering. Eftersom kasernen stod tom, var lämplig och inte behövdes för något annat, internerades de 16 officerarna och 153 sjömännen där. Lite senare tillkom sju officerare och fyra meniga som lyckats ta sig från Polen till Gotland. Med nu sammanlagt 180 polacker internerade var ingenjörkasernen fullbelagd. I anslutning till interneringen uppfördes också för första gången ett staket, relativt nära kasernen. Från början hölls de internerade under en sträng bevakning men denna lättade efterhand. Med hänsyn till den ökade krigsriskerna efter Tysklands överfall på Danmark och Norge i början av april 1940, flyttades polackerna och ubåtarna den 16 april till Stockholm och i juni till Mälaren.

Kasernen togs därefter i anspråk som stabsbyggnad för Fo 46/Stockholms kustartilleriförsvar. Som sådan användes den intill 1994. Under denna tid tillförs byggnaden som prydnad, högt upp på den norra fasaden, dels symbolen för Kungl. Fortifikationen, dels symbolen för kustartilleriet. Efter att ha stått tom en tid avyttrades den till ett försäkringsbolag, som byggde om kasernen till kontorsbyggnad samt uppförde en stilmässigt kraftigt avvikande kontorsbyggnad intill densamma. Kasernens fina äldre spröjsade fönster var under denna tid ersatta med dels helt plana rutor med stålkarmar, dels en plåtskiva.

I början av år 2004 flyttar försäkringsverksamheten och byggnaderna säljs till ett företag som påbörjar en ombyggnad till skola. Den gamla kasernen blir på nytt rikskänd då byggnadsfacket blockerar arbetsplatsen på grund av att man använder utländska arbetare med utländska avtal, den s.k. Laval-skandalen. Efter några års fördröjningar blir ombyggnaden likväl klar. Denna gång med vackra fönster som passar stilmässigt mycket väl in. Även den tidigare relativt enkla officersbostaden vid stranden byggs om och utökas väsentligt. Stilmässigt blir den nästan en grosshandlarvilla från förra sekelskiftet.

I dagsläget (2012) är både kasernen och den gamla officersbostaden fylld av skolungdomar samt dagisbarn. Ett antal byggnader samt tennisbanan är försvunna och stadsbebyggelsen har krupit in på området till viss del. Till den största delen är det tidigare kompaniområdet tillgängligt som en park och sommartid spelas här ibland utomhusteater. Den som med hjälp av bifogad karta besöker området kan relativt enkelt upptäcka vissa spår av den militära verksamheten. Bland annat finns, förutom kasernen, både

officersbadhuset och båthuset kvar, sistnämnda till och med militärt byggnadsnummer. Intill den stig som följer strandlinjen på södra delen av området kan ännu spår av en syrenberså skönjas. Besökare vilken blundar en stund på denna plats, kan nästan höra skrålet och stojet från militärer av skilda slag – och måhända även förnimma en mycket, mycket svag doft av punsch.

Källor

Svea ingenjörregementets historia (1992)

Utdrag från ingenjörkompaniets ordrar 1902-1937

Waxholm och fästningen (1991), Atlantis förlag

C. A. Blomberg i Vaxholms Fästning Musei Vänners årsmeddelande 1970

